

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи давлатии тиббии
Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино,
доктори илмҳои тиб, профессор

Мухиддин Н.Д.

08 соли 2026

ТАКРИЗИ

муассисаи пешбар – Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино» ба диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)», ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) пешниҳод карда шудааст

1. Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)» аз ҷиҳати мубрамии мавзӯ, муҳтаво, объект ва предмети таҳқиқот, заминаҳои назариявӣ методологӣ ва натиҷаҳои илмии бадастомада ба шиносномаи ихтисоси илмии 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) пурра мутобиқат менамояд.

Дар диссертатсия ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва яке аз унсурҳои асосии сохтори иҷтимоии ҷомеа таҳлил гардидааст. Муаллиф масъалаҳои ҳуқуқии ҷомеаи муосирро аз нуқтаи назари сотсиологӣ омӯхта, оид ба мавзӯи диссертатсия таҳқиқоти сотсиологӣ гузаронида, натиҷаҳои бадастомадаро коркард ва таҳлил намуда, барои асоснок ва тасдиқи фарзияҳои ҳеш самаранок истифода бурдааст. Ҳамзамон, дар диссертатсия ҳуқуқ дар ҳамбастагӣ ба масъалаҳои сотсиологӣ, мисли ҷойивазкунии иҷтимоӣ, синфи миёна, ҷомеаи шаҳрвандӣ, иҷтимоишавӣ, ҳувияти иҷтимоӣ ва ғайра баррасӣ гардидааст. Ҳамаи масъалаҳои номбаршуда ба доираи ихтисос ва соҳаи илмҳои сотсиологӣ дахл доранд.

Илова ба ин, мавзӯ ва муҳтавои таҳқиқоти диссертатсионии мазкур ба самтҳои авзалиятноки таҳқиқоти илмӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ

мебошад. Интихоби чунин мавзӯ аз талаботи рушди илмҳои сотсиологӣ, сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тамоюлҳои рушди устувори давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ сарчашма мегирад.

2. Мубрамии мавзӯи таҳқиқот. Институтҳои иҷтимоӣ унсuri асосии сохтори иҷтимоии ҷомеа ба ҳисоб рафта, рушди устувори ҷомеа аз сатҳи иҷроиши вазифаҳои иҷтимоии онҳо вобастагӣ дорад. Дар марҳилаи ҳозираи рушди ҷомеаи ҷаҳонӣ масъалаи амали самараноки институтҳои иҷтимоӣ яке аз самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти сотсиологӣ табдил ёфтааст. Ҷомеаи ҷаҳонӣ зери таъсири равандҳои фарогири иҷтимоӣ ва технологияҳои муосири иттилоотӣ иртиботӣ таҳаввулоти куллиро аз сар мегузаронад. Аз як тараф, ҷомеаи ҷаҳонӣ бо суръат пеш меравад, дастовардҳои илмию техникӣ ва технологияҳои иттилоотӣ иртиботӣ (махсусан, зехни сунъӣ) дар соҳаҳои гуногуни ҳаёту фаъолияти одамон татбиқи худро ёфта, рушди устувори ҷомеаро таъмин менамоянд. Аз тарафи дигар бошад, ҳаёти одамонро хавфу хатарҳои зиёде таҳдид намуда, падидаҳои иҷтимоии номатлубе ба миён омада, ба ҳамзистии осоиштаи инсоният таъсири харобиовар мерасонанд. Дар чунин шароит барои мусоидат намудан ба зухуроти мусбат ва пешгирии таҳдиду хатарҳои нави ҷаҳонӣ, инчунин, танзими муносибатҳои нави иҷтимоӣ вобаста ба талаботи ҷомеа нақши институтҳои иҷтимоӣ, махсусан, ҳуқуқ ҳамчун омили рушди устувори ҳаёти иҷтимоӣ ва давлат бештар мегардад.

Бо пешрафти ҷомеа ва тағйир ёфтани тарзи зиндагии аҳоли таъсири танзимгарони муносибатҳои иҷтимоӣ, мисли ахлоқ, дин ва ғайра тағйир меёбад. Дар ҷаҳони муосир муносибатҳои иҷтимоӣ ва ҳамгироии иҷтимоӣ асосан тавассути ҳуқуқ сурат мегирад. Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ тамоми муносибатҳои иҷтимоии амудӣ ва уфуқии ҷомеаро ба танзим дароварда, торафт доираи таъсиррасонии он ба соҳаҳои гуногуни ҳаёту фаъолияти иҷтимоии одамон васеъ мегардад. Аз ин рӯ, таҳқиқи омӯзиши ҳуқуқ бояд дар алоқамандӣ бо дигар институтҳои иҷтимоӣ, мисли маориф, иқтисод ва оила омӯхта шавад. Аз ин нуқтаи назар, мавзӯи интихобнамудаи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ ба яке аз масъалаҳои муҳимми илмҳои ҷомеашиносӣ мансуб буда, ҷавобгӯи талаботи рушди илми сотсиологияи муосир мебошад.

Мубрамии мавзӯи диссертатсия, пеш аз ҳама, аз сиёсати пешгирифтаи давлату Ҳукумат ва Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон бармеояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон пас аз Истиқлоли давлатӣ роҳи бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва иҷтимоиро интиҳоб намуд. Дар чунин давлат ҳуқуқ на танҳо воситаи танзими муносибатҳои иҷтимоӣ ва идоракунии, балки ҳамчун яке аз заминаҳои асосии рушди муносибатҳои иқтисодӣ, қонеъ гардонидани талаботҳои моддӣ ва маънавии шаҳрвандон, таъмини пешрафти шахсӣ ва касбии субъектони муносибатҳои иҷтимоӣ, ҳифзи фарҳанг ва ҳувиати миллий, воситаи ҳалли низоъҳои иҷтимоӣ, нигоҳдошт ва барқарор намудани адолати иҷтимоӣ, омили таҳкими ваҳдати миллий ва суботи сиёсӣ хизмат менамояд. Аз ин рӯ, омӯзиши ҳуқуқ аз дидгоҳи сотсиологӣ имконият медиҳад, ки таъсири воқеии ҳуқуқ ба муносибатҳои иҷтимоӣ, рафтори шаҳрвандон ва фаъолияти институтҳои иҷтимоӣ муайян карда шавад.

Дар солҳои охир Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти тақмили сиёсати ҳуқуқӣ, ислоҳоти қонунгузорӣ, баланд бардоштани нақши қонун дар идоракунии давлатӣ ва рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ корҳои назаррасро анҷом додааст. Қабули санадҳои нави меъёрии ҳуқуқӣ, тақмили низоми судӣ, баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии аҳоли, рушди хизматрасониҳои давлатӣ, рақамизунонии идоракунии давлатӣ ва густариши муносибатҳои ҳуқуқӣ нишон медиҳанд, ки ҳуқуқ ба яке аз омилҳои асосии рушди устувори давлат табдил ёфтааст. Бо вучуди ин, дар амал масъалаҳои зиёде боқӣ мемонанд, ки таҳқиқи баррасии илмӣ онҳоро тақозо менамоянд. Аз ҷумла, масъалаҳои баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон, самаранокӣ амали иҷтимоии ҳуқуқ, пешгирӣ ва бартараф намудани нигилизми ҳуқуқӣ, ташаккули ҳувиати ҳуқуқии шаҳрвандон, ҷойгоҳи ҳуқуқ дар раванди ҳамгироии иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеа ҳанӯз пурра аз нуқтаи назари илми сотсиология омӯхта нашудаанд.

Ҷиҳати дигари мубрами таҳқиқоти диссертатсионӣ ба он вобаста аст, ки имрӯз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи баланд бардоштани сатҳи шуур, маданият ҳуқуқӣ ва маърифати ҳуқуқӣ ба яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатӣ табдил ёфтааст. Баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии аҳоли шартӣ муҳимми таҳкими қонуният, рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва таъмини рушди устувор ҳисобида мешавад. Баъдан, рушди устувори ҷомеа танҳо аз нишондиҳандаҳои иқтисодӣ вобастагӣ надорад, он ҳамчун маҷмуи рушди иқтисодӣ, суботи сиёсӣ, адолати иҷтимоӣ, ҳифзи ҳуқуқи

инсон, рушди сармояи иҷтимоӣ ва фаъолияти самараноки институтҳои иҷтимоӣ маънидод мегардад.

Ҳамин тариқ, мубрамии диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ ба масъалаи муҳимми сотсиологияи ҳуқуқ бахшида шуда, ҳолигии муайяни илмиро дар сотсиологияи ватанӣ пур менамояд. Аз ин рӯ, мавзуи интиҳобшудаи муаллиф мубрам, саривактӣ, аз ҷиҳати илмӣ асоснок ва дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ мебошад.

3. Дараҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Таҳлили ҳамаҷонибаи диссертатсия нишон медиҳад, ки масъалаи таҳқиқнамудаи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ то имрӯз дар илми сотсиологияи Тоҷикистон ба таври алоҳида ва амиқ омӯхта нашуда, интиҳоби равишҳои методологӣ ва методии таҳқиқот, натиҷаҳо ва ҳулосаҳои бадастомада навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ мазкурро ташкил медиҳанд. Дараҷаи навгонии дар диссертатсия бадастомадаро ба таври фишурда чунин пешниҳод карда метавонем:

1) Муаллиф таърихи таҳаввулоти назария ва андешаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии мутафаккирон ва ҷомеашиносони давраи замонҳои мухталифро таҳқиқ намуда, андешаҳои онҳоро дар бораи нақши ҳуқуқ дар рушди ҷомеа ва ҳаёти иҷтимоии ҷомеа ба таври хронологӣ ботафсил баррасӣ намудааст. Дар диссертатсия нишон дода шудааст, ки ҳамаи ҷомеашиносон арзишмандӣ ва зухуроти иҷтимоии ногузир будани ҳуқуқро эътироф ва тасдиқ намудаанд.

2) Бояд таъкид намуд, ки дар адабиёти илмӣ Тоҷикистон масъалаҳои иҷтимоии ҳуқуқ бештар аз нуқтаи назари илмҳои ҳуқуқшиносӣ ва фалсафа таҳқиқ шудаанд. Дар диссертатсияи мазкур ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ бо равишҳои сотсиологӣ таҳлил шуда, вазифаҳои иҷтимоии он бо назардошти сохтори иҷтимоии ҷомеа, манфиат ва талаботи шаҳрвандон, вазъи иҷтимоӣ ва иқтисодии давлат баррасӣ гардидаанд. Муаллиф собит намудааст, ки ҳуқуқ ирода, манфиат ва талаботи халқро ифода карда, барои рушди устувори давлат мусоидат менамояд.

3) Ҷиҳати фарқкунандаи диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар он ифода меёбад, ки ӯ амали иҷтимоии ҳуқуқро дар давраи гузариши ҷомеаи Тоҷикистон таҳқиқ намудааст. Ба андешаи муаллиф, дар давраи гузариш ҳуқуқ вазифаҳои иҷтимоии худро дар сатҳи зарурӣ иҷро карда наметавонад, аммо вобаста ба сиёсати ҳуқуқии давлат ва вазъи мавҷудаи сиёсӣ иқтисодии ҷомеа азнавсозӣ ва пурмазмун мегардад. Муайян гардидааст, ки

дар давраи гузариши ҷомеа падидаҳои номатлуби ҷомеа, мисли коррупсия ва иқтисоди пинҳонӣ авҷ мегиранд.

4) Навгониҳои илмӣ дигар диссертатсия дар таҳқиқи вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ зоҳир мегардад. Муаллиф вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқро на танҳо тасниф мекунад, балки механизми амалисозии онҳоро дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон нишон медиҳад. Дар диссертатсия вазифаҳои танзимӣ, ҳамгирӣ, муҳофизатӣ, иртиботӣ, тарбиявӣ ва ҷойивазкунии иҷтимоии ҳуқуқ мавриди таҳлили мустакил қарор гирифтаанд. Махсусан, нақши ҷойивазкунии иҷтимоии ҳуқуқ, ки барои рушди шахсият касбии шахрвандон мусоидат намуда, неру ва сармояи инсониро ташаккул медиҳад, дар як параграфи алоҳида таҳлил гардидааст ва наwgониҳои муҳими диссертатсияро ташкил медиҳад.

5) Арзиши баланди илмӣ таҳқиқот боз дар он ифода меёбад, ки муаллиф масъалаи ҳуқуқро бо дигар равандҳои иҷтимоӣ дар робитаи мутақобила таҳлил намудааст. Аз ҷумла, таъсири ҳуқуқ ба рушди синфи миёна ва ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ мавриди омӯзиши амиқ қарор гирифтааст. Дар асоси далелҳо ва таҳлилҳои илмӣ ошкор гардидааст, ки ҳуқуқ ба ташаккули синфи миёна ва ҷомеаи шахрвандӣ мусоидат менамояд ва дар навбати худ, бо ташаккули синфи миёна ва ҷомеаи шахрвандӣ барои иҷрои самараноки вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ заминаҳои мусоид фароҳам меоянд.

6) Дар таҳқиқоти диссертатсионӣ омилҳои гуногуни амалигардии вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ муайян карда шудаанд. Собит гардидааст, ки ба амали самараноки иҷтимоии ҳуқуқ омилҳои муҳталиф, мисли сатҳи рушди иқтисодии ҷомеа, сатҳи маърифати ҳуқуқии шахрвандон, ваҳдат ва суботи миллӣ, ҷойгоҳи синфи миёна ва ҷомеаи шахрвандӣ, сифати қонунгузорӣ ва ғайра таъсири мустаким мерасонанд. Муаллиф бо далелҳои раднопазир собит намудааст, ки фазои мусоиди ҳуқуқии ҷомеа, пеш аз ҳама, ба Ваҳдати миллӣ ва суботи сиёсии ҷомеа ҳамбастагии зич дорад.

7) Муаллиф масъалаи нигилизми ҳуқуқро низ аз дидгоҳи нав баррасӣ намуда, онро ҳамчун падидаи иҷтимоӣ арзёбӣ намудааст. Дар асоси таҳлили натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ муайян карда шудааст, ки густариши нигилизми ҳуқуқӣ ба як қатор омилҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ алоқамандӣ дошта, он дар байни намоёндагони ҳамаи гурӯҳҳои иҷтимоӣ паҳн гардидааст. Ошкор гардидааст, ки нигилизми ҳуқуқӣ боиси коҳиши арзиши иҷтимоии ҳуқуқ гардида, ба татбиқи қонун санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ монеа

мегардад. Дар таҳқиқоти диссертатсионии мазкур механизмҳои пешгирӣ ва паст намудани нигилизми ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон пешниҳод шудаанд.

8) Дигар наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада таҳқиқоти сотсиологии муаллиф мебошад, ки ба омӯзиши сатҳи шуур ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон, раванди иҷтимоишавии ҳуқуқӣ ва ҳувияти ҳуқуқии аҳоли алоқаманд мебошад. Натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологии гузаронидаи муаллиф наwgонии диссертатсияро ташкил медиҳад, зеро дар таҳқиқоти мазкур бештари фарзияҳо тасдиқи худро ёфта, барои ҳалли масъалаҳои ҳуқуқии ҷомеаи муосири Тоҷикистон, иҷрои самараноки вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ, баргараф намудани нигилизми ҳуқуқӣ, ташаккул додани раванди иҷтимоишавии ҳуқуқӣ, маърифати ҳуқуқӣ ва ҳувияти ҳуқуқии шаҳрвандон тавсияҳои асоснок таҳия ва пешниҳод гардидаанд.

Бояд махсус қайд намоем, ки ҳамаи наwgониҳои илмӣ пешниҳодшуда танҳо дар сатҳи назариявӣ боқӣ намондаанд. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки ҳар як хулосаи илмиро бо маводи таҳқиқоти сотсиологӣ, маълумоти оморӣ, таҳлили муқоисавӣ ва таҷрибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок намояд. Самтҳо, соҳаҳо ва субъектҳои амалисозии тавсияҳо ва пешниҳодҳои дар диссертатсия овардашуда, инчунин, механизмҳои татбиқи онҳо дар амалияи иҷтимоӣ равшан нишон дода шудаанд.

Дар баҳши нуктаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшавандаи диссертатсия натиҷаҳои нави илмӣ аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ асоснокшуда, инчунин, сатҳи шахсии муаллиф дар ҳалли масъалаҳои мавриди таҳқиқ қароргирифта инъикос гардидаанд. Нуктаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда арзиши амалии натиҷаҳои илмӣ диссертатсияро дақиқ нишон дода, ба сохтор ва мундариҷаи он мувофиқ мебошанд. Умуман, ин баҳши диссертатсия маҷмуи муқаррароти мустақили илмӣ буда, далелҳои назариявӣ ва амалии бадастомадаро пурра асоснок менамоянд.

5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аз шиносӣ ба мутавои диссертатсия маълум мегардад, ки натиҷаҳои илмӣ пешниҳодшуда ба рушди назариявии масъалаи таҳқиқшаванда мусоидат карда метавонанд. Аҳамияти илмӣ ва назариявии диссертатсия дар он ифода меёбад, ки муаллиф заминаҳои назариявии омӯзиши ҷанбаҳои иҷтимоии ҳуқуқро дар илми сотсиология такмил додааст. Дар диссертатсия мафҳумҳо ва категорияҳои илмӣ сотсиологияи ҳуқуқ равшану возеҳ шарҳ дода шуда, алоқамандию робитаҳои мазмунӣ онҳо муайян гардидаанд.

Муаллифи диссертатсия барои асоснок баррасӣ намудани моҳияти иҷтимоии ҳуқуқ аз равишҳо, концепсияҳо ва назарияҳои классикӣ ва муосири илми сотсиология истифода бурда, зухуроти ҳуқуқии ҷомеа аз дидгоҳҳои мухталифи илмӣ ва бо дарназардошти хусусиятҳои рушди ҷомеаи Тоҷикистон таҳлил кардааст. Сотсиологияи ҳуқуқ дар Тоҷикистон ҳанӯз дар марҳилаи ташаккул қарор дорад ва таҳқиқоти диссертатсионии мазкур барои рушди минбаъдаи ин соҳаи мустақили сотсиологияи ватанӣ ҳамчун заминаи илмӣ ва назариявӣ хизмат карда метавонад.

Дар баробари арзишмандии илмӣ, диссертатсия дорои аҳаммияти баланди амалӣ низ мебошад, зеро муаллиф барои ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ ва ҳуқуқии ҷомеа як қатор тавсияҳои илман асоснокеро пешниҳод кардааст. Тавсияҳои илмӣ дар таҳқиқоти диссертатсия пешниҳодшударо ҳангоми таҳияи барномаҳои давлатӣ, стратегияҳо ва концепсияҳои миллӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ истифода бурдан мумкин аст. Пешниҳодҳои муаллифи диссертатсия барои баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқӣ, рушди шуур ва фарҳанги ҳуқуқӣ, раванди иҷтимоишавии ҳуқуқӣ, коҳиш додани сатҳи нигилизми ҳуқуқӣ ва коррупсия, ташаккул додани синфи миёна ва ҷомеаи шаҳравандӣ, амали самаранокӣ ҳуқуқ дар ҷомеа аз аҳаммияти бештари амалӣ бархӯрдоранд.

Натиҷаҳои таҳқиқот барои фаъолияти мақомоти қонунгузор, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ, мақомоти судӣ ва дигар сохторҳои давлатӣ низ муфид муфид буда метавонанд. Махсусан, барои зиёд намудани эътимоди шаҳравандон ба намоёндагони мақомоти ҳифзии ҳуқуқ ва таҳкими ҳамкории шаҳравандон бо мақомоти мазкур аз ҳулосаҳо ва натиҷаҳои ин таҳқиқоти диссертатсионӣ истифода бурдан мумкин аст. Ҳулосаҳои пешниҳодшуда имкон медиҳанд, ки ҳангоми таҳия ва амалисозии сиёсати ҳуқуқии давлат ҷанбаҳои иҷтимоии татбиқи ҳуқуқ бештар ба инобат гирифта шаванд. Инчунин, пешниҳодҳои муаллифи диссертатсияро барои ба роҳ мондани ҳамкории давлат ва институтҳои ҷомеаи шаҳравандӣ ҷиҳати ҳалли масъалаҳои ҳуқуқии ҷомеа истифода бурда метавонем.

Таҳқиқотҳои сотсиологие, ки муаллифи диссертатсия гузаронида, натиҷаҳои ӯро қоркард ва таҳлил намудааст, барои гузаронидани таҳқиқотҳои нав дар самти омӯзиши масъалаҳои гуногуни ҳуқуқӣ ҳамчун заминаи методологӣ ва амалӣ хизмат карда метавонанд. Аз натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ муҳаққиқон ва омӯзгорон барои пешбурди қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва педагогии худ самаранок истифода бурда метавонанд.

Қобили дастгирӣ аст, ки муаллиф аҳамияти амалии натиҷаҳои таҳқиқотро бо тавсияҳои мушаххас пайваст намудааст. Дар диссертатсия бештари тавсияҳо ва пешниҳодҳо хусусияти амалӣ дошта, дар шароити кунунии Тоҷикистон татбиқшавандаанд. Умуман, натиҷаҳои илмӣ диссертатсияро дар татбиқи сиёсати ҳуқуқӣ ва ҳадафҳои стратегии рушди Тоҷикистон самаранок истифода бурдан имконпазир аст.

Аҳамияти иқтисодии натиҷаҳои диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки барои ташаккули шуур, маданият ва умуман, маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон тавсияҳои муфиде пешниҳод гардидаанд. Агар маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон тақвият ёбад, онҳо ҳуқуқу озодиҳои ҳешро медонанд ва самаранок истифода мебаранд. Дар натиҷа онҳо ба субъектҳои фаъоли муносибатҳои иҷтимоӣ табдил ёфта, имкониятҳои шахсӣ касбии ҳешро барои нақшаҳои иқтисодӣ истифода бурда метавонанд. Баъдан, натиҷаҳои диссертатсия барои рушди санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳаи иқтисодиёт, ташаккули синфи миёна ва рушди соҳибкорӣ мусоидат карда метавонанд.

Таҳлили натиҷаҳои диссертатсия аз он шаҳодат медиҳанд, ки муаллиф ба ҳолати иҷрои вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ дар ҷомеаи муосии Тоҷикистон таваҷҷуҳи махсус зоҳир намудааст. Пешниҳодҳои муаллиф барои ҳифзи иҷтимоии шаҳрвандон мусоидат намуда, ҷиҳати дарёфти механизми амалигардии самаранокӣ ҳуқуқҳои иҷтимоии шаҳрвандон дар ҷомеа кумак расонида метавонанд. Аҳамияти иҷтимоии таҳқиқоти диссертатсионӣ боз дар он хувайдо мегардад, ки натиҷаҳои пешниҳодкардаи муаллифро барои рушди устувори ҳаёти иҷтимоии ҷомеа, таҳкими асосҳои давлати иҷтимоӣ ва ҳалли як қатор масъалаҳои иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода бурдан имконпазир мебошад.

6. Саҳми илмӣ докталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ. Мутолиа ва омӯзиши матни диссертатсия нишон медиҳад, ки ҳамаи масъалаҳо, ҳулосаҳо ва натиҷаҳои асосии диссертатсия аз ҷониби докталаби дараҷаи илмӣ мустақилона таҳия ва таҳлил гардидаанд. Муаллиф оид ба мавзӯи таҳқиқшаванда маводи назариявиро ҷамъ оварда, онҳоро таҳлил, муқоиса ва ҷамъбаст намуда, дар асоси онҳо ҳулосаҳо ва мавқеи илмӣ ҳудро ташаккул додааст. Докталаб барои таҳлили назариявии мавзӯи таҳқиқшаванда аз доираи васеи адабиёти илмӣ назариявӣ ва натиҷаҳои таҳқиқотҳои илмӣ олимони ватанӣ ва хориҷӣ истифода намудааст, ки ҷанбаҳои назариявӣ методологии таҳқиқоти анҷомёфтаро ҳеле қавӣ гардонидаст. Ҳулосаҳои

бадастомада натиҷаи таҳлили мустақили илмӣ худӣ муҳаққиқ буда, бо далелҳои асоснок ва бо дарназардошти воқеияти имрӯзаи ҷомеаи Тоҷикистон пешниҳод гардидаанд.

Натиҷаҳои назариявӣ, навгониҳои диссертатсия, хулосаҳо ва тавсияҳои амалӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологие, ки дар мавзӯи диссертатсия анҷом дода шудаанд, саҳми бевоситаи муаллиф дар ҳалли масъалаҳои илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ мазкур ба ҳисоб меравад. Муҳаққиқ ба маводи илмӣ таҳқиқотҳои илмӣ донишмандони соҳа ва натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ тақия карда, нақши ҳукукро ҳамчун институти иҷтимоӣ дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон нишон дода тавонистааст.

Довталаб барои амалӣ намудани мақсад ва вазифаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ методҳои умумии илмӣ ва таҳқиқоти сотсиологӣ мувофиқро истифода бурдааст. Саҳми илмӣ довталаб дар ҳалли масъалаи таҳқиқоти диссертатсионӣ боз дар он зоҳир мегардад, ки ӯ оид ба мавзӯи диссертатсия шахсан барномаи таҳқиқоти сотсиологиро тақия намуда, маводи сотсиологиро ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлил карда, натиҷаҳои онро дар тасдиқи фарзияҳо, баровардани хулосаҳо ва пешниҳоди тавсияҳо самаранок истифода бурдааст. Муҳаққиқ тавассути таҳқиқоти сотсиологӣ афкори умумро оид ба арзиши иҷтимоии ҳуқуқ, сатҳи маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон, сатҳи шуур ва маданияти ҳуқуқии аҳоли, муносибати ҷомеа ба падидаҳои ҳуқуқӣ, амалии иҷтимоии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва дигар масъалаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ муайян карда тавонистааст.

Аз таҳлилҳои қаблӣ хулоса баровардан мумкин аст, ки саҳми илмӣ довталаб дар ҳалли масъалаи таҳқиқоти диссертатсионӣ, махсусан, рушди сотсиологияи ҳуқуқ ва таҳқиқи масъалаҳои нақш ва таъсири ҳуқуқ дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон назаррас арзёбӣ гардида, натиҷаҳои илмӣ бадастомада дорои аҳамияти баланди назариявӣ ва амалӣ мебошанд. Довталаб ба ҳалли масъалаи илмӣ аз дидгоҳи таҳассусӣ, методҳои илмӣ муносиб, истифодаи донишҳои назариявӣ ва таҷрибаи амалии мувофиқ мусоидат намуда, дар рушди илми сотсиологияи ҳуқуқ саҳми ҳудро гузоштааст. Монография, мақолаҳои нашршуда ва маърузаҳои муаллиф дар семинарҳои илмӣ, конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ саҳми илмӣ ӯро дар ҳалли масъалаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ тасдиқ менамоянд.

7. Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Диссертатсияи довталаби дараҷаи илмӣ аз мундариҷа, номгӯии ихтисораҳо,

мукаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, панҷ боб ва чордах зербооб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт, интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия иборат буда, дар маҷмӯъ 406 саҳифаро ташкил медиҳад. Дар диссертатсия вобаста ба истифодаи маводи омӯрӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ 1 ҷадвал ва 33 расм ҷой дода шудааст.

Дар мукаддимаи диссертатсия мубрамии мавзуи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқи мавзуи таҳқиқшаванда, мақсад ва вазифаҳо, объекту предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ, амалӣ ва методологии таҳқиқот, нағзҳои илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ, сатҳи шахсии доғалаби дараҷаи илмӣ ва ғайра ҷой дода шудааст.

Дар боби якуми диссертатсия – «Асосҳои назариявӣ-методологии омӯзиши ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нағзи он дар рушди устувори ҷомеаи муосир», ки се зербообро дар бар мегирад, диссертант заминаҳои назариявӣ ва илмӣ масъалаи таҳқиқшавандаро таҳлил намуда, масъалаҳои назариявӣ ва методологии ҳуқуқ, масъалаҳои ҳуқуқӣ дар сотсиологияи классикӣ ва равишҳои муосири сотсиологӣ, инчунин, ҳолат ва амали иҷтимоии ҳуқуқ дар марҳилаи гузариши ҷомеаро муфасссал баррасӣ намудааст.

Муаллиф дар зербооби якуми боби аввал – **«Таҳлили масъалаҳои назариявӣ-методологии ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ»** рушди тасаввурот ва назарияҳои сотсиологӣ оид ба ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ баррасӣ гардидаанд. Дар ин зербооби диссертатсия моҳияти иҷтимоии ҳуқуқ, таърихи ташаккули назарияҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ ва равишҳои гуногуни сотсиологӣ нисбат ба ҳуқуқ мавриди омӯзиши амик қарор гирифтааст, ки дар натиҷа таҳаввулоти андешаҳо дар бораи ҳуқуқ ҳамчун падидаи иҷтимоӣ ошкор мегардад. Муаллиф дар асоси таҳлили назариявӣ ба хулосаи дуруст меояд, ки ҳуқуқ дар ҷомеаи муосир вуситаи қонеи талаботҳои иҷтимоӣ, тартиботи иҷтимоӣ ва рушди устувори ҷомеа мебошад.

Дар зербооби дуюми боби якум – **«Таҳқиқи назариявии масъалаҳои ҳуқуқӣ дар сотсиологияи классикӣ ва равишҳои муосири сотсиологӣ»** назарияҳои сотсиологҳои классик ва муосир оид ба ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ таҳлил гардидааст. Аз назари диссертант сотсиологҳои классик ва муосир вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқро бо далелҳои илмӣ асоснок карда тавонистаанд. Дар зербооби маъмур асосҳои назариявии омӯзиши ҳуқуқ дар

сотсиология ва нақши он ҳамчун институти муҳимми иҷтимоӣ ҷамъбаст гардидааст.

Дар зербоби сеюми боби якум – **«Ҳолат ва амали иҷтимоии ҳуқуқ дар марҳилаи гузариши ҷомеа»** хусусиятҳои ҳуқуқ дар давраи гузариш, назарияи аномия, инчунин, масъалаҳои иҷтимоӣ ҳуқуқии ҷомеа, аз ҷумла камбизоатӣ, коррупсия ва иқтисоди пинҳонӣ таҳлил шудаанд. Диссертант дар ин зербоб нишон дода тавонистааст, ки марҳилаи гузариши ҷомеаи Тоҷикистон тағйироти амиқи иҷтимоӣ, бухрони меъёрҳои ҳуқуқӣ ва коҳиши самаранокии танзими ҳуқуқиро ба вуҷуд овард.

Боби дууми диссертатсия – **«Вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ ва татбиқи онҳо дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон»** низ се зербобро фаро гирифта, дар он мафҳуми «вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ» ва таснифи он, нақши ҳуқуқ дар танзими муносибатҳои иҷтимоӣ ва рафтори иҷтимоии шаҳрвандон, инчунин, ҳуқуқ ҳамчун замина ва омили ҷойивазкунии иҷтимоӣ дар ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд мавриди таҳлилу омӯзиш қарор гирифтааст.

Зербоби аввали боби дуум – **«Мафҳуми «вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ» ва таснифи он дар равиши сотсиологӣ»** ба таҳлили моҳият, намудҳо ва самтҳои таъсири вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ ба муносибатҳои ҷамъиятӣ бахшида шудааст. Дар зербоби мазкур нишон дода мешавад, ки ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ тавассути вазифаҳои иҷтимоии худ (танзимнамоӣ, иҷтимоишавӣ, таъминоти иҷтимоӣ ва ғайра) ба рушди ҷомеа мусоидат менамояд. Аз назари муҳаққиқ, самаранокии иҷрои вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ аз сатҳи маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон, вазъи сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғайроияти самараноки мақомоти давлатӣ вобастагӣ дорад.

Дар зербоби дууми боби дуум – **«Нақши ҳуқуқ дар танзими муносибатҳои иҷтимоӣ ва рафтори иҷтимоии шаҳрвандон»** вазифаи танзимнамоии ҳуқуқ, таносуби он бо дигар танзимгарони иҷтимоӣ ва омилҳои баланд бардоштани самаранокии танзими ҳуқуқӣ баррасӣ гардидаанд. Муаллиф дар зербоби мазкур нишон медиҳад, ки ҳуқуқ ҳамчун воситаи асосии танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ тавассути қонунҳои босифат, волоияти қонун ва инъикоси талаботу манфиатҳои шаҳрвандон дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба таъмини тартиботи иҷтимоӣ ва ташаққули рафтори қонунпазирӣ шаҳрвандон мусоидат менамояд.

Зербоби сеюми боби дуум – **«Ҳуқуқ ҳамчун замина ва омили ҷойивазкунии иҷтимоӣ дар ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд»** ба баррасии

масъалаҳои нақши ҳуқуқ дар таъмини ҷойивазкунии иҷтимоӣ ва фароҳам овардани имконоти баробар барои тағйири мақоми иҷтимоӣ ва вазъи иқтисодии шаҳрвандон бахшида шудааст. Дар ин зербоби диссертатсия нишон дода мешавад, ки ҳуқуқ тавассути кафолати ҳуқуқ ба таҳсил, меҳнат, фаъолияти сиёсӣ ва баробарҳуқуқӣ барои рушди қобилиятҳои шахсӣ, болоравии мақоми иҷтимоӣ ва густариши ҷойивазкунии иҷтимоӣ роҳ мекушояд.

Дар боби сеюми диссертатсия – «**Таъсири ҳуқуқ ба сохтори иҷтимоии ҷомеаи муосири Тоҷикистон**», ки аз се зербоб иборат аст, таҳлили масъалаҳои азнавсозии ҳуқуқ дар шароити ташаккули давлати ҳуқуқбунёд, ҳамбастагии татбиқи ҳуқуқ ва ташаккули синфи миёна дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ва ҷойгоҳи ҳуқуқ дар барқароршавӣ ва ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ инъикос гардидаанд. Бартарии ин боби диссертатсия дар он аст, ки ҳамаи масъалаҳо дар асоси вазъи воқеии ҷомеаи Тоҷикистон баррасӣ шудаанд.

Зербоби якуми боби сеюм – «**Масъалаҳои азнавсозӣ (модернизатсия)-и ҳуқуқ дар шароити ташаккули давлати ҳуқуқбунёд**» моҳият ва зарурати азнавсозии ҳуқуқро дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон ошкор менамояд. Дар зербоби мазкур диссертант муайян намудааст, ки азнавсозии ҳуқуқ бояд бо назардошти дастовардҳои ҳуқуқи байналмилалӣ, талаботи нави иҷтимоӣ ва ҳифзи манфиатҳо, ҳувият ва фарҳанги миллӣ амалӣ гардида, ҳамчун омили муҳимми тақмили низоми ҳуқуқӣ, танзими муносибатҳои нави ҷамъиятӣ ва рушди давлати демократию ҳуқуқбунёд хизмат намояд.

Дар зербоби дуюми боби сеюм – «**Ҳамбастагии татбиқи ҳуқуқ ва ташаккули синфи миёна дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон**» ба таҳлили таъсири мутақобилаи ҳуқуқ ва ташаккули синфи миёна бахшида шудааст. Дар он нишон дода мешавад, ки амали самараноки ҳуқуқ, ҳифзи ҳуқуқҳои иҷтимоию иқтисодӣ, волияти қонун, рушди соҳибдорӣ ва бартараф намудани монеаҳои мавҷуда, мисли коррупсия ва «фирори зехнҳо», барои ташаккули синфи миёна мусоидат менамоянд. Ҳамзамон, муаллиф таъкид кардааст, ки рушди синфи миёна яке аз шартҳои асосии татбиқи самараноки санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Дар зербоби сеюми боби сеюм – «**Ҷойгоҳи ҳуқуқ дар барқароршавӣ ва ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ**» нақши ҳуқуқ дар ташаккул ва рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ таҳлил шудааст. Муаллифи диссертатсия ба хулосае омадааст, ки

ҳуқуқ барои фаъолияти институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои шаҳрвандон, рушди иштироки ҷамъиятӣ ва таҳкими арзишҳои демократӣ хизмат менамояд. Ҳамзамон, таъкид мегардад, ки ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон бо баланд бардоштани шуур ва маданияти ҳуқуқӣ, густариши ҳамкориҳои давлат бо институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва тақмили заминаҳои ҳуқуқӣ он алоқаманд мебошад.

Боби чоруми диссертатсия – «Нигилизми ҳуқуқӣ ҳамчун зухуроти номатлуби ҷомеаи муосир» аз ду зербоб иборат буда, дар он муҳаққиқ мафҳуму моҳияти «нигилизми ҳуқуқӣ» ва омилҳои объективӣю субъективӣи пайдоиш ва паҳншавӣи он дар ҷомеаи муосир, инчунин, паёмадҳои иҷтимоӣ ва роҳҳои бартарафсозии нигилизми ҳуқуқӣ дар Тоҷикистонро таҳқиқ намудааст.

Зербоби якуми боби чорум – «Мафҳуми «нигилизми ҳуқуқӣ» ва сабабҳои пайдоишу паҳншавӣи он дар ҷомеаи муосир» ба таҳлили нигилизми ҳуқуқӣ ҳамчун падидаи иҷтимоӣ ва омилҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии ташаккули он бахшида шудааст. Муаллиф ба ин натиҷа расидааст, ки паст будани маърифати ҳуқуқӣ, коррупсия, таъсири манфии воситаҳои ахбори омма (аз ҷумла шабакаҳои иҷтимоӣ) ва дигар омилҳо ба густариши нигилизми ҳуқуқӣ мусоидат менамоянд. Натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ собит месозанд, ки бартараф намудани ин падида баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон ва волоияти қонунро талаб менамояд.

Дар зербоби дуюми боби чорум – «Оқибатҳои иҷтимоӣ ва роҳҳои бартараф намудани нигилизми ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон» паёмадҳои иҷтимоӣи нигилизми ҳуқуқӣ ва роҳҳои коҳиши он таҳлил шудааст. Дар ин зербоб нишон дода мешавад, ки нигилизми ҳуқуқӣ ба волоияти қонун, амнияти иҷтимоӣ ва раванди иҷтимоишавӣи ҳуқуқӣ таъсири манфӣ расонида, боиси афзоиши ҳуқуқвайронкуниҳо мегардад. Довталаб ба хулосае омадааст, ки бартараф намудани нигилизми ҳуқуқӣ тавассути баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон, таъмини баробарии ҳама дар назди қонун ва татбиқи самараноки санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ имконпазир мебошад.

Боби панҷуми диссертатсия – «Масъалаҳои ташаккули маърифати ҳуқуқӣ ва ҳувияти ҳуқуқии шаҳрвандон дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон» аз се зербоб иборат буда, дар он хусусияти рушди шуури ҳуқуқӣ ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, раванди иҷтимоишавӣи ҳуқуқӣ, инчунин, ҳувияти ҳуқуқӣ ва нақши он дар ҳамгироии иҷтимоӣи ҷомеаи муосири Тоҷикистон мавриди омӯзишу баррасӣ гардидаанд.

Зербоби якуми боби панҷум – «Хусусиятҳои рушди шуури ҳуқуқӣ ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба таҳлили ҳолат, омилҳои ташаққул ва роҳҳои баланд бардоштани сатҳи шуур ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон нигаронида шудааст. Муаллиф бо тақвия ба натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ ба хулосае омадааст, ки сатҳи баланди шуур ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон шартҳои муҳимми волоияти қонун, рушди устувори давлати ҳуқуқбунёд, пешгирии нигилизми ҳуқуқӣ ва ҳуқуқвайронкунӣ мебошад.

Дар **зербоби дуюми боби панҷуми диссертатсия – «Иҷтимоишавии ҳуқуқӣ ҳамчун омилҳои ташаққули маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон»** доктринаи мафҳум, маъно, хусусиятҳо ва институтҳои иҷтимоишавии ҳуқуқиро баррасӣ намудааст. Муҳаққиқи иҷтимоишавии ҳуқуқиро яке аз роҳҳои баланд бардоштани сатҳи шуур ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон арзёбӣ намудааст. Дар ин зербоби диссертатсия масъалаҳои иҷтимоишавии ҳуқуқӣ, тақмили забони санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, истифодаи самараноки воситаҳои иттилоотӣ дар равиши тарбияи ҳуқуқии шаҳрвандон ва иштироки фаъоли зиёӣ дар ин равиш ботанҳо ва асоснок таҳлил гардидаанд.

Дар **зербоби сеюми боби панҷум – «Ҳувиати ҳуқуқӣ ва нақши он дар ҳамгироии иҷтимоии ҷомеаи муосири Тоҷикистон»** мафҳум, маъно, омилҳои ташаққул ва аҳамияти ҳувиати ҳуқуқӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Дар ин зербоб нақши ҳувиати ҳуқуқӣ дар ҳамгироии иҷтимоӣ, мутобиқшавии иҷтимоии шаҳрвандон ба муҳити нави иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ ва тақдими ваҳдати миллии муайян шуда, барои ташаққули он тавсияҳои илман асоснок пешниҳод гардидаанд. Доктринаи дараҷаи илмӣ тавсия додааст, ки ҳангоми тақмили қонунгузори Тоҷикистон бояд ҳувиат, фарҳанг, арзишҳо ва таҷрибаи ҳуқуқии миллии ба инбат гирифта шаванд.

Хулосаи диссертатсия фарогири мазмун ва мухтасари тамоми бобҳо, зербобҳо ва натиҷаҳои умумии таҳқиқоти илмӣ буда, дар онҳо ба мақолаҳои доктринаи дараҷаи илмӣ истинод оварда шудаанд. Дар қисми **тавсияҳо барои истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот** тавсияҳои илман асосноки пешниҳоднамудаи доктринаи, субъектони иҷро ва имконоти таҷбиқи ин тавсияҳо бо назардошти вазъи ҳозира ва шароити муосири Тоҷикистон ҷойгир гардидаанд. Ҳамаи қисмҳо, бобҳо ва зербобҳои диссертатсияи аз ҷиҳати мухтасар, мантиқ ва пайдарҳамии масъалагузорӣ бо ҳам алоқаманд мебошанд.

Автореферат фишурдаи диссертатсия буда, сохтор, мухтаво ва моҳияти диссертатсияро пурра таҷассум менамояд.

8. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Довталаби дараҷаи илмӣ Мирзода Фирӯз Сафаралӣ натиҷаҳои диссертатсияро дар шакли мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонидааст. Инчунин, мухтаво ва хулосаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар монографияҳои илмӣ, воситаҳои таълимӣ, маводди конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ нашр шудаанд. Муаллиф натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологии худро, ки бевосита ба мавзӯи диссертатсия алоқамандӣ доранд, дар шакли монографияи илмӣ ҷоп намудааст.

Аз рӯйи мавзӯи диссертатсия муаллиф 2 монографияи илмӣ ва 43 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 23 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр кардааст, ки пурра мазмун ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро таҷассум менамоянд. Мақолаҳои илмӣ довталаб, мисли «Тарбияи ҳуқуқӣ – унсури муҳимми иҷтимоишавии ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон», «Инъикоси масъалаҳои ҳуқуқӣ ва маърифати ҳуқуқӣ дар таълимоти иҷтимоӣ-фалсафии мутафаккирони асримиёнагии форсу тоҷик», «Ҳуқуқ ҳамчун омили танзими иҷтимоӣ: таҳлили сотсиологӣ», «Иҷтимоишавии ҳуқуқӣ ҳамчун омили рушди шуур ва фарҳанги ҳуқуқӣ», «Таҳлили сотсиологии сабабҳои ҷинояткорӣ дар байни ҷавонон», «Ташаккули синфи миёна ҳамчун омили татбиқи вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ», «Ҳуқуқ дар шароити давраи гузариши ҷомеа», «Омилҳои иҷтимоӣ-иқтисодии густариши коррупсия дар ҷомеа», «Тамоюли рушди нигилизми ҳуқуқӣ дар шароити давраи гузариши ҷомеа», «Нигилизми ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон: сабабҳои пайдоиш, оқибатҳои иҷтимоӣ ва роҳҳои бартараф намудани он», «Хувияти ҳуқуқӣ ва нақши он дар ташаккулёбии хувияти миллӣ дар шароити муносири Тоҷикистон» ва ғайра ба мавзӯи диссертатсия алоқаманд мебошанд.

Умуман, интишороти муаллиф натиҷаҳо ва хулосаҳои илмӣ бадастовардаи ӯро инъикос намуда, пурра ба мухтаво, масъалаҳои асосӣ ва мавзӯи диссертатсия алоқамандӣ доранд. Теъдод ва мухтавои интишороти довталаби дараҷаи илмӣ Мирзода Фирӯз Сафаралӣ ба талаботи банди 35-и Тартиб додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо бо Қарори

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошанд.

9. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ мутобик ба талаботи Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводи илмӣ, ки бо Қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, №493 тасдиқ гардидааст, ба расмият дароварда шудааст. Барасмиятдарории таҳқиқоти диссертатсионии довталаби дараҷаи илмӣ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

Автореферати диссертатсия мазмуни асосии таҳқиқотро инъикос менамояд, бо дарназардошти тартиби муқарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) омода гардидааст ва ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд.

10. Мутобиқати таҳассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба сифати унвонҷӯ-докторант аз рӯйи ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) таҳсил кардааст. Фаъолияти илмӣ, омӯзгорӣ ва таҳқиқотии довталаб бо ихтисоси илмии интихобнамудааш мувофиқат дорад ва дар самти илмҳои сотсиологӣ ба роҳ монда шудааст. Самти фаъолияти илмии довталаб, натиҷаҳои таҳқиқоти илмии анҷомдода ва корҳои илмии нашрнамудаи довталаб ба доираи масъалаҳои ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) алоқамандии бевосита дошта, сатҳи зарурии омодагии назариявӣ ва амалии ўро дар соҳаи сотсиология инъикос менамоянд.

Довталаби дараҷаи илмӣ вобаста ба мавзӯи диссертатсияи худ пайваста таҳқиқотҳои сотсиологӣ мегузаронад, ки натиҷаҳои онҳо дар шакли монографияи илмӣ ҷоп мешаванд. Дар конференсияҳои илмии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, инчунин, семинарҳои илмӣ иштирок ва маъруза менамояд.

Ӯ ба донишҷӯёни ихтисоси «Сотсиология»-и факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз фанни «Сотсиологияи умумӣ», «Сотсиологияи ҳуқуқ» ва дигар соҳаҳои махсуси илми сотсиология дарс медиҳад. Мирзода Фирӯз Сафаралӣ роҳбарии илмии муҳаққиқони ҷавонро низ ба уҳда дорад. Бо роҳбарии бевоситаи илмӣ ӯ ду нафар унвонҷӯён аз рӯйи ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) диссертатсияҳои номзадӣ худро ҷимоя кардаанд. Ҳоло бошад, ба таҳқиқоти диссертатсионӣ се нафар унвонҷӯ роҳбарӣ менамояд.

Аз ин рӯ, бо дарназардошти натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдода, фаъолияти илмӣ ва саҳми шахсии доғалаб дар рушди илми сотсиология, муассисаи пешбар ба чунин ҳулоса меояд, ки Мирзода Фирӯз Сафаралӣ аз рӯйи таҳассуси илмӣ худ барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) мутобиқат менамояд.

11. Эродҳо ва нуқтаҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Дар таҳқиқоти диссертатсионӣ Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар баробари дастовардҳои илмӣ-назариявӣ ва амалӣ, инчунин, баъзе масъалаҳои баҳснок ва ҷанбаҳои тақмилталаб ба назар мерасанд, ки онҳоро ба таври зерин пешниҳод карда метавонем:

1) Дар зербоби аввали боби якуми диссертатсия муаллиф ба таври мухтасар андешаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии мутафаккирони асримиёнагии форсу тоҷикро вобаста ба моҳият ва вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ, таносуби ҳуқуқ ва ахлоқ, тарбияии ҳуқуқӣ ва нақши ҳуқуқ дар танзими муносибатҳои иҷтимоӣ баррасӣ намудааст. Агар муаллиф андешаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии мутафаккирони асримиёнагии форсу тоҷикро, ки осори илмӣ арзишмандеро ба мерос гузоштаанд, дар доираи зербоби алоҳида таҳқиқ менамуд, бахши назариявии диссертатсия боз ҳам ҷавитар мегардид.

2) Дар зербоби дуюми боби дуюми диссертатсия масъалаҳои рақамикунонии муносибатҳои ҳуқуқӣ ва таъсири технологияҳои рақамӣ ба ҷаҳои ҳуқуқии ҷомеа танҳо ба таври умумӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Бо дарназардошти рушди босуръати равандҳои рақамикунонӣ, ташаккули ҳукумати электронӣ ва хизматрасониҳои рақамӣ, инчунин, истифодаи технологияҳои зеҳни сунъӣ дар Тоҷикистон, бояд ин масъала мавриди омӯзиши амиқ қарор мегирифт.

3) Дар диссертатсия нақши институтҳои иҷтимоӣ дар ташаккули шуур, маданият ва рафтори ҳуқуқии шаҳрвандон асоснок таҳлил гардидаанд. Бо

вучуди ин, дар ин самт таъсири институтҳои ғайрирасмӣи иҷтимоӣ, аз ҷумла анъанаҳои маҳаллӣ, урфу одат, арзишҳои фарҳангӣ, афкори ҷамъиятӣ ва дигар механизмҳои танзими ғайрирасмӣ, ки дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон таъсири назаррас доранд, ба таври кофӣ таҳқиқ нагардидааст.

4) Муаллиф дар зербоби сеюми боби сеюм таъсири ҳуқуқро ба ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ бо далелҳои илмӣ асоснок намудааст. Аммо нақши ҳуди институтҳои ҷомеаи шаҳрвандиро ҳамчун субъекти таҳкими қонуният, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, ташаккули маърифати ҳуқуқии аҳоли ва мусоидат ба татбиқи самаранокӣ санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба таври низомнок ва ҳамаҷониба таҳлил накардааст. Таҳқиқи амиқтари ҳамкориҳои мутақобилаи давлат, ҳуқуқ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ арзиши назариявӣ ва амалии диссертатсияро боз ҳам тақвият бахшида метавонист.

5) Қисмати эмпирикии диссертатсия дар асоси натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ омода гардида, дар таҳлили масъалаҳои асосии таҳқиқот самаранок истифода шудаанд. Бо вучуди ин, дар тавсифи қисми методологии таҳқиқот дар бораи мониторинги раванди қори саҳроӣ, тартиби назорати сифати ҷамъоварии маълумот, усулҳои санҷиши эътимодноӣ ва муътамадии маълумоти сотсиологӣ, инчунин, тарзи коҳиши эҳтимоли хатогиҳои интихобӣ маълумоти муфасссал пешниҳод нашудааст.

6) Ҳангоми таҳлили ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ масъалаҳои марбут ба ҳуқуқи байналмилалӣ, инчунин, таъсири санадҳо ва уҳдадориҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди институти ҳуқуқ бештар хусусияти тавсифӣ дошта, ба таври мухтасар инъикос шудаанд. Дар шароити босуръат густариш ёфтани раванди ҷаҳонишавӣ, ҳамгироии ҳуқуқӣ ва мутобиқсозии қонунгузориҳои миллӣ ба стандартҳои байналмилалӣ таҳлили амиқи сотсиологии ин омилҳо ба таҳаввули ҳуқуқ, шуури ҳуқуқӣ ва муносибатҳои иҷтимоӣ самти мустақили таҳқиқоти мазкурро ташкил дода метавонист.

7) Баъзе тавсияҳои амалии пешниҳоднамудаи муаллиф, аз ҷумла тавсияҳо вобаста ба баланд бардоштани маърифати ҳуқуқӣ, рушди шуур ва фарҳанги ҳуқуқӣ, хусусияти умумӣ доранд. Дар сурати муайян намудани субъектҳои масъул, механизмҳои мушаххаси татбиқ, марҳилаҳои амалисозӣ, нишондиҳандаҳои баҳодиҳии самаранокӣ ва воситаҳои мониторинги иҷрои онҳо аҳамияти амалии бештар пайдо намуда, имконияти татбиқи онҳоро дар фаъолияти мақомоти давлатӣ ва дигар институтҳои иҷтимоӣ васеъ мегардонид.

Дар маҷмуъ, эродҳои зикршуда хусусияти баҳсӣ ва тавсиявӣ дошта, бештар ба рушди минбаъдаи масъалаҳои илмӣ баррасишуда нигаронида шудаанд. Онҳо ба натиҷаҳои асосии таҳқиқот, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии диссертатсия таъсири манфӣ намерасонанд ва арзиши илмӣ онро коҳиш намедиханд. Баръакс, баррасии онҳо барои густариши минбаъдаи таҳқиқот дар соҳаи сотсиологияи ҳуқуқ заминаи мусоид муҳайё менамояд.

12. Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Таҳқиқоти диссертатсионии Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)» таҳқиқоти мукамал, дорои сохтори ягона, қори илмӣ мустақилона анҷомёфта, дорои навгонии илмӣ ва аҳаммияти назариявӣ амалӣ мебошад. Мазмун ва мундариҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ ба ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) пурра мутобиқат мекунад. Диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ аз рӯйи мазмун ва мундариҷаи худ ба талаботи бандҳои 31 ва 33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3. – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) аст.

Муассисаи пешбар – МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино» диссертатсияи мазкурро барои Ҷимоя дар Шурои диссертатсионии 6D.KOA-104 назди Институти фалсафа ва сиёсатшиносии ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон тавсия медиҳад.

Тақризи муассисаи пешбар дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 тасдиқ гардидааст, таҳия ва пешниҳод шудааст. Тақриз аз ҷониби мудири кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино», доктори илмҳои фалсафа Азимзода М.М. омода гардидааст.

Тақриз дар маҷлиси кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино» аз 18-уми августи соли 2026, протоколи №1 муҳокима ва тасдиқ карда шудааст. Дар маҷлис 26 нафар иштирок доштанд, ки аз онҳо 3 нафар д.и.ф. ва 1 нафар

н.и.ф., 6 нафар н.и.т., 4 нафар н.и.с., 3 муаллими калон ва 9 нафар ассистентҳои мебошанд.

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 26 нафар, «муқобил» – нест, «бетараф» – нест.

Раиси маҷлис:

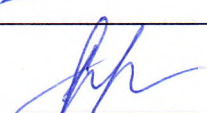
Дотсенти кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино», номзоди илмҳои сиёсӣ, Амонзода С.Б.

Тақризро омода намуд:

мудири кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино», доктори илмҳои фалсафа, дотсент

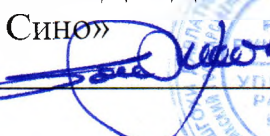
Азимзода М.М.

Котиби илмӣ маҷлис:

н.и.ф. Нурализода Х.Н.

Имзоҳои М.М. Азимзода, С.Б. Амонзода ва Нурализода Х.Н.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори Раёсати рушди кадрӣ МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино»

Сафарзода Бехруз Изатулло 24.08.2026

Суроғай муассисаи пешбар:

734003, ш. Душанбе, ноҳияи Сино, кӯчаи Сино 29-31,

Тел.: 235-34-96.

E-mail: info@tajmedun.tj;

Сомонаи расмӣ: www.tajmedun.tj